

DORIVOR KOVUL (*CAPPARIS SPINOSA L.*) DAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY ISTIQBOLLARI

S.A.Xalilova

tayanch doktorant,

Z.O.Isroilova

Magistrant Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti.
O'zbekiston.

Keyingi yillarda aholi sonining o'sishi dorivor o'simliklarga bo'lgan talabni keskin oshishiga sabab bo'lmoqda. Natijada dorivor o'simliklardan rejadan tashqari foydalanish oqibatida ularning tabiiy resurslari kamayib, hatto ayrim turlarini Qizil kitobga kiritishga to'g'ri kelmoqda. Shuning uchun dorivor o'simliklarning tabiiy resurslarini muhofaza qilish, ulardan oqilona foydalanish, plantatsiyalar barpo etish, ichki va tashqi bozorda raqobatbardosh turlarini ko'paytirish, tuproq iqlim sharoitiga mos dorivor o'simliklarning yangi turlarini joriy etish, tabiiy flora va dorivor o'simlik turlarini yetishtirish va yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Xususan, Kovul (*Capparis spinosa L.*) shu kabi o'simliklardan biri bo'lib, bu o'simlikning generativ va vegetativ organlari: ildizi, poyasi, bargi, kurtaklari, gullari, mevalaridagi dorivorlik xususiyatlarini o'rganish, ushbu o'simlik turidan oziq-ovqat va farmasevtika sanoatida foydalanishni kengaytiradi.

Kovul (*Capparis spinosa L.*) *Capparidaceae* — 40 turkum va 850 turdan iborat ikki turkumli o'simliklar oilasi. Kapparislilar oilasiga mansub o'simliklarning aksariyati yovvoyi turlar bo'lib, ular asosan tropik va subtropik mintaqalarning qurg'oqchil hududlarida tarqalgan [2,3].

By o'simlik dunyoning ko'plab xalqlari tomonidan tarkibidagi ozuqa moddalari, vitaminlar, fenolik birikmalar, flavonoidlar, ozuqa moddalarining potensial manbai, shuningdek, kuchli antioksidant xususiyati va qurg'oqchil sharoitda o'sish qobiliyati sifatida qadrlanadi. Bu turning boshqa dorivor o'simlik turlaridan farqi uning xalq tabobati, zamonaviy tibbiyot, farmasevtika, oziq-ovqat va kosmetika sanoatida qo'llanilishining kengligidadir.

Xususan, qadimgi arablar Kovul (*Capparis spinosa L.*) ildizidan turli allergik va revmatik kasalliklarni davolashda foydalanganlar. Yallig'lanishga qarshi kuchli qo'llanilishi va og'riq qoldiruvchi xususiyatlari tufayli eng samarali dorivor o'simliklardan biridir, shuning uchun y turli kasalliklarga qarshi vosita sifatida

ishlatilgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, bugungi kunda jahon farmasevtika sanoatida ana shu tavsiyalar asosida dori vositalarini tayyorlash keng yo'lga qo'yilgan. Jumladan, Hindistonning "Himolayan Drak" kompaniyasi tibbiyotda ilk bor jigar kasalliklarini davolash uchun Liv-52 preparatini ishlab chiqdi va sinovdan o'tkazdi va hozirda u tibbiyotda samarali qo'llanilmoqda. Preparatning asosiy qismini, ya'ni 65% ni Kovul (*Carraris srinosa L.*) mahsulotlari tashkil qiladi [4].

Bugungi kunda bu o'simlikning ratsionga muntazam qo'shilishi revmatik og'riqlardan xalos bo'lish bilan birga saratonining oldini olishda muhim rol o'ynaydi [6].

Hozirgi vaqtda o'simlikning barcha qismlari zamonaviy tibbiyotda va xalq tabobatida meteorizm, stomatologiya, yurak-qon tomir kasalliklari, shuningdek, gipertoniya, qichishish, sariqlik, nevroz, brusellyoz kabi kasalliklarni davolashda qo'llaniladi [1. 201–219 b].

Kovul (*Carraris srinosa L.*) kurtaklari tarkibida K vitamini, kaliy, kalsiy va magniy elementlari mavjud bo'lib, ular suyaklarni mustahkamlaydi va osteoporoz rivojlanishining oldini oladi [5].

Dorivor o'simliklardan tayyorlanadigan dori vositalarining ko'payishi natijasida ularning elementar tarkibi va immunomodulyatsion xususiyatlarini tahlil qilish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. By esa, o'z navbatida, ushbu dorivor o'simlikdan tayyorlangan biologik faol qo'shimchani hamda kunlik oziq-ovqatdagi aniq me'yorini bilish zarurligini ko'rsatadi.

Kovul (*Capparis spinosa L.*) o'simligining kimyoviy elementar miqdorini tuproq tarkibiga qarab o'rganib, uning sanitariya-gigienik ko'rsatkichlarini hamda farmasevtikada qo'llanilishi va oziq-ovqat tayyorlashdagi xavfsizlik darajasini baholash mymkin. Bu o'simlik saratonga qarshi, mikroblarga qarshi va viruslarga qarshi ta'sirga ega bo'lgani uchun uning kimyoviy tarkibini chuqur o'rganishni talab qiladi. Kovul (*Capparis spinosa L.*) yangi dori vositalari yaratishda xom ashyo sifatida ishlatilishi mumkin. Kovuldan tayyorlangan tabiiy va ekologik toza mahsulotlarga talabning ortishi, undan oziq-ovqat sanoati, zamonaviy tibbiyotda foydalanishning jahon miqyosida ortishi, farmasevtika va kosmetika sanoatida undan tayyorlanadigan tabiiy mahsulotlarning ko'payishi, o'z navbatida tadqiqotchilar oldida turgan muhim vazifalarni yanada oshiradi.

REFERENCES

1. Anwar, F.; Muhammad, G.; Hussain, M.A.; Zengin, G.; Alkharfy, K.M.; Ashraf, M.; Gilani, A.H. *Capparis spinosa L.*: A Plant with High Potential for Develorment of

- Functional Foods and Nutraceuticals/ Pharmaceuticals. Int. J. Pharmacol. 2016, 12, 201–219. [CrossRef].
2. Hasan, M.K.; Gatto, R.; Jha, R.K. Can environmental income from wild medicinal plants contributes to annual household income: A case study from Makawanpur district in Neral. Int. J. Med. Aromat. Plants 2013, 3, 18–26.
 3. Eshonqulova NT. *Capparis spinosa* L. o‘simligidan foydalangan holda dasht va cho‘l zonalarini o‘zlashtirish va biotexnologik mahsulotlar ishlab chiqarish biotexnologiyasi L. Ph.D. Biologiya fanlari bo‘yicha ilmiy daraja uchun dissertasiya. T. - 18-25 b 120.
 4. Mahmodi, N.; Sharifi-Sirchi, G.R.; Cheghamirza, K. Evaluation of molecular and morphological diversity of caper (*Capparis spinosa* L.). Genet. Resour. Crop Evol. 2022, 69, 1509–1534. [CrossRef]
 5. Rhizoroulou, S.; Rsaras, G. Development and structure of drought tolerant leaves of the Mediterranean shrub *Capparis spinosa* L. Ann. Bot. 2003, 92, 377–383. [CrossRef] [PubMed]
 6. Wang, Q.; Zhang, H.-X. Rorulation Genetic Structure and Biodiversity Conservation of a Relict and Medicinal Subshrub *Capparis spinosa* in Arid Central Asia. Diversity 2022, 14, 146. [CrossRef]
 7. Xoliqova N.B., Abdyllov Sh.V., Mo‘minova M. (2019) *Capparis spinosa* L o‘simlik asosidagi preparatlar. Yosh kimyogarlarning bioorganik kimyo muammolariga bag‘ishlangan IX Respublika konferensiyasi materiallari. – 78-81-betlar. 108 [RMC maqola] [PubMed]